

Reza Hamraz

Email:

rhamraz@gmail.com

Affiliation:

Researcher of history and culture of Azerbaijan

A beautiful mention of memories - events of Azerbaijan in the years 1945 / 1946 with an emphasis on the memories of the Reza Rasouli

ABSTRACT: The national government of Azerbaijan and the sweet and bitter events of Azerbaijan in the years 1945-1946 are considered to be one of the most controversial and important events in the contemporary history of Iran, which despite the emergence of written works and relative researches conducted about that event, It is one of the neglected subjects of the history of Azerbaijan. However, some of those in charge of that event have taken measures to recount the memories of that time. One of these people was Mr Rasouli, Minister of Economy of the National Government of Azerbaijan. He was one of the most famous ministers of the Pishevari cabinet, who was finally pardoned by Mohammad Reza Shah despite being sentenced to five years in prison with work in the Pahlavi military court due to his honest services and activities.

After the fall of the national government of Azerbaijan, he was on the run for about two years and lived a secret life; He started writing his memoirs and sometimes because of the fear of the imperial regime, which had a strange enmity with the people and the national government of Azerbaijan and in a brutal attack on Azerbaijan, according to a story, killed twenty-five thousand people and made thousands of people homeless. He refrains from expressing many of his valuable services in the post of the Ministry of Economy, and in some places, fearing that his notes will fall into the hands of unauthorized persons and create evidence against him, he pours purification water on the actions of the Pahlavi government, in order to prevent the case and the creation of documents against him. This article mentions the bloody events of that era Be made based on the memories of the late Rasouli.

KEY WORDS: Rasouli, Azerbaijan, 1945-1946, national government

CITATION (APA): Hamraz, R (2023). A beautiful mention of memories - events of Azerbaijan in the years 1945 / 1946 with an emphasis on the memories of the Reza Rasouli. Urmia: "Studies on Azerbaijan and Turk's history" Specialized Journal, year 01, number 01, autumn 2023.

Rıza Həmraz

E-poçt:

rhamraz@gmail.com

Mənsubiyyət:

Azərbaycan tarixi və mədəniyyəti
üzrə tədqiqatçı

Xatirələrdən gözəl xatırlatma - Rza Rəsulinin xatirələri vurğulanmaqla 1945/1946-cı illərdə Azərbaycan hadisələri

ÖZƏT: Azərbaycan milli hökuməti və Azərbaycanın 1945-1946-cı illərdəki acılı-şirinli hadisələri İranın çağdaş tarixinin ən mübahisəli və mühüm hadisələrindən biri hesab olunur ki, bu hadisələr haqqında yazılı əsərlər və nisbi tədqiqatlar üzə çıxmasına baxmayaraq həmin hadisə, Azərbaycan tarixinin diqqətdən kənar qalan mövzularından biridir. Lakin həmin hadisəyə rəhbərlik edənlərdən bəziləri o dövrün xatirələrini xatırlamaq üçün tədbirlər görüblər. Bu şəxslərdən biri də Azərbaycan Milli Hökumətinin İqtisadiyyat Naziri mərhum Rəsuli idi. O, vicdanlı xidmət və fəaliyyətinə görə Pəhləvi hərbi məhkəməsində işləməklə bərabər Əil həbs cəzasına məhkum edilməsinə baxmayaraq, nəhayət, Məhəmməd Rza şah tərəfindən əfv olunan Pişəvəri kabinetinin ən məşhur nazirlərindən biri idi.

Azərbaycan milli hökuməti süqut etdikdən sonra o, iki ilə yaxın qaçaqda olub, gizli həyat yaşayıb; O, xatirələrini yazmağa başlayır və bəzən Azərbaycan xalqı və milli hökuməti ilə qəribə düşmənçilik bəsləyən və Azərbaycana qarşı amansız hücumla məruz qalan imperiya rejiminin qorxusundan İqtisadiyyat Nazirliyinin vəzifəsində bir çox dəyərli xidmətlərini dilə gətirməkdən çəkinir, bəzi yerlərdə qeydlərinin icazəsiz şəxslərin əlinə keçəcəyindən və onun əleyhinə dəlil yaradacağından ehtiyatlanaraq, onun əleyhinə açılan iddianın və sənədlərin yaradılmasının qarşısını almaq üçün həmin şəxslərin əməllərinin üzərinə təmizlik suyu tökür. Bu yazıda mərhum Rəsulinin xatirələri əsasında o dövrün qanlı hadisələri xatırlanır.

AÇAR SÖZLƏR: Rəsuli, Azərbaycan, 1945-1946, milli hökumət

CITATION (APA): Həmraz, R (2023). Xatirələrdən gözəl xatırlatma - Rza Rəsulinin xatirələri vurğulanmaqla 1945/1946-cı illərdə Azərbaycan hadisələri. Urmıya: "Azərbaycan və Türk tarixi araşdırmalar" İxtisaslaşdırılmış Jurnal, il 01, nömrə 01, payız 2023.

Reza Hamraz

E-posta:

rhamraz@gmail.com

Üyelik:

Azerbaycan tarihi ve kültürü
üzerine araştırmacı

Anılardan güzel bir alıntı - 1945/1946 yıllarında Azerbaycan'da yaşanan olaylar, Rıza Rasuli'nin anılarına vurgu yaparak

ÖZET: Azerbaycan'ın ulusal hükümeti ve 1945 -1946 yıllarında Azerbaycan'ın tatlı ve acı olayları, İran'ın çağdaş tarihinin en tartışmalı ve önemli olaylarından biri olarak kabul edilir. Bu olay, Azerbaycan tarihinin ihmal edilen konularından biridir. Ancak o olayın sorumlularından bazıları o dönemin anılarını anlatmak için hatıralarını yazmaya başladılar. Bu kişilerden biri de Azerbaycan Milli Hükümeti Ekonomi Bakanı merhum Resuli idi. Pişeveri kabinesinin en ünlü bakanlarından biriydi ve dürüst hizmetleri ve faaliyetleri nedeniyle Pehlevi askeri mahkemesinde için beş yıl hapis cezasına çarptırılmasına rağmen sonunda Muhammed Rıza Şah tarafından affedildi.

Azerbaycan milli hükümetinin düşmesinden sonra yaklaşık iki yıl boyunca kaçak olarak yaşadı ve gizli bir hayat yaşadı; Anılarını yazmaya başladı ve bazen Azerbaycan halkı ve ulusal hükümeti ile garip bir düşmanlık besleyen, Azerbaycan'a vahşice bir saldırı düzenleyerek yirmi beş bin kişiyi öldürüp binlerce insanı evsiz bırakan şahlık rejiminin korkusundan dolayı Ekonomi Bakanlığı görevinde birçok değerli hizmetini dile getirmekten kaçınıyor ve bazı yerlerde notlarının yetkisiz kişilerin eline geçip aleyhine delil oluşturacağı korkusuyla Pehlevilerin eylemlerinin üzerine arıtma suyu döküyor. Bu yazı merhum Resuli'nin anılarından yola çıkarak o dönemin kanlı olaylarından bahsedilmektedir.

ANAHTAR KELİMELER: Rasuli, Azerbaycan, 1945-1946, ulusal hükümet

CITATION (APA): Hamraz, R (2023). Anılardan güzel bir alıntı - 1945/1946 yıllarında Azerbaycan'da yaşanan olaylar, Rıza Rasuli'nin anılarına vurgu yaparak. Urmiye: Üç Aylık "Azerbaycan ve Türkiye Tarihi Üzerine Araştırmalar" Uzmanlık Dergi, yıl 01, sayı 01, sonbahar 2023.

رضا همراز

ایمیل:

rhamraz@gmail.com

وابستگی:

پژوهشگر تاریخ و فرهنگ آذربایجان

ذکر جمیل خاطرات - وقایع آذربایجان سال های ۱۳۲۴-۱۳۲۵ با تأکید بر خاطرات مرحوم رضا رسولی

چکیده:

حکومت ملی آذربایجان و حوادث شیرین و تلخ آذربایجان در سال های ۱۳۲۵ - ۱۳۲۴ یکی از جنجالی ترین و مهم ترین رخداد های تاریخ معاصر ایران به شمار می آید، که به رغم پدید آمدن آثار نوشتاری و پژوهش های نسبی انجام شده در باره آن واقعه، یکی از موضوعات مغفول مانده تاریخ آذربایجان می باشد. با این حال عده ای از متصدیان امر آن واقعه برای بازگویی خاطرات آن دوران اقداماتی انجام داده اند. یکی از این افراد مرحوم رسولی وزیر اقتصاد حکومت ملی آذربایجان بود. وی یکی از خوشنام ترین وزرای کابینه پیشه‌وری بود، که به علت خدمات و فعالیت های صادقانه خود با وجود محکومیت به حبس پنج ساله توأم با کار در دادگاه نظامی حکومت پهلوی، نهایتاً مورد عفو محمدرضا شاه قرار گرفت.

وی پس از سقوط حکومت ملی آذربایجان، که حدود دو سال نیز متواری بوده و زندگی مخفیانه ای را سپری می کرد؛ به تحریر خاطرات خود پرداخت و گاهی اوقات از بیم شاهنشاهی، که دشمنی عجیبی با خلق و حکومت ملی آذربایجان داشت و در یورش وحشیانه به آذربایجان بنا به روایتی بیست و پنج هزار نفر را کشته و هزاران نفر را آواره و بی خانمان کرده بود؛ از بیان بسیاری از خدمات ارزنده خویش در پست وزارت اقتصاد صرف نظر می کند و در جاهایی نیز از بیم افتادن یادداشت هایش به دست نامحرمان و مدرک سازی علیه خود، آب تطهیری بر روی اعمال حکومت پهلوی می ریزد، تا مانع پرونده و سند سازی علیه خود گردد. این مقاله بر اساس خاطرات مرحوم رسولی به ذکر وقایع خونین آن دوران می پردازد.

استناد (آپا): همراز، ر (۲۰۲۳). ذکر جمیل خاطرات - وقایع آذربایجان سال های ۱۳۲۴-۱۳۲۵ با تأکید بر خاطرات مرحوم رضا رسولی. ارومیه: فصلنامه تخصصی "مطالعات تاریخ آذربایجان و ترک" - جلد ۰۱، شماره ۰۱، پاییز ۲۰۲۳.

مقدمه

آقای مهندس علیرضا صرافی امروزه یکی از خادمان زبان و ادبیات آذربایجان بوده و در عرصه‌های سیاست، ادبیات، فولکلور و روزنامه‌نگاری یکی از چهره‌های نامدار و سرشناس آذربایجان به‌شمار می‌آید. ایشان افتخار داشته‌اند زمانی ۳۳ شماره از ماهنامه وزین «دیلماج» را در تبریز و تهران منتشر کنند. ماهنامه دیلماج در آن عهد یکی از پرخواننده‌ترین، وزین‌ترین و دوست‌داشتنی‌ترین مجلاتی بود، که در چند سال اخیر در آسمان مطبوعات آذربایجان به درخشندگی پرداخت و در آن نویسندگان و شعرای چندی قلم‌فرسایی کرده و با نشر مقالات و اشعار وزین خود کام خوانندگان را همیشه شیرین می‌نمودند. فسوسا که این شیرینی زیاد دوام نیاورد و انتشار دیلماج متوقف گردید. شکی نیست که خدمات ماهنامه دیلماج در حافظه تاریخی مردم آذربایجان به یادگار خواهد ماند.

آقای مهندس صرافی به غیر از افتخار نشر دیلماج، مفتخرند که مرحوم رضا رسولی وزیر اقتصاد حکومت ملی آذربایجان دایی مادرشان و زنده‌یاد حاج محمدعلی بادامچی یکی از چهره‌های خوشنام و ماندگار انقلاب مشروطه و جنبش خیابانی نیز دایی پدر ارجمندشان بوده‌اند. شکی نیست که ایشان از هرکدام از بزرگان یاد شده میراثی معنوی به یادگار برده‌اند. آقای صرافی چندین سال افتخار درک محضر پر فیض دایی بزرگوارشان را داشته و از آن مرحوم نکته‌های ناگفته چندی در مورد تاریخ معاصر آموخته‌اند. به علت این افتخار خانوادگی و نسبی، خوشبختانه یادداشت‌ها و به عبارتی خاطرات مرحوم رسولی چند سال قبل به دست ایشان رسیده و ایشان آنها را بازخوانی نموده‌اند. بنده عاصی به درگاه حضرت حق نیز از این افتخار بی‌نصیب نگشته و جز اولین خوانندگان خاطرات یاد شده گردیدم.

رسولی وزیر اقتصاد حکومت ملی

دکتر نصرت‌الله جهانشاه لو از اعضای موسوم به ۵۳ نفر، که در خاطرات خود کارهای اکثریت قریب به اتفاق دوستانش را به باد انتقاد می‌گیرد، تا به زنده یاد رسولی می‌رسد؛ صداقت و درستکاری وی را ستوده و می‌نویسد: « آقای رسولی وزیر اقتصاد، مردی پر تلاش و در کار خود آگاه بود و از او هیچ گونه رفتار نادرست دیده و شنیده نشد. »

مرحوم رضا رسولی فرزند یک خانواده روشنفکر آذربایجانی (امین و رسولی) بود، که در سال ۱۲۷۱ شمسی در تبریز دیده به جهان گشود. او در دوران نوباوگی خود شاهد انقلاب مشروطه بود و از این انقلاب عظیم در حد خود درس‌ها آموخت. وی در دوره پهلوی اول، کارمند عالی‌رتبه‌ای در وزارت کشور بود و مدت مدیدی در شهرداری تبریز، اصفهان و کرمانشاه اشتغال داشت. در شهریور سال ۱۳۲۱ زمانی که سمت ریاست شهرداری مراغه را بر عهده داشت؛ از سوی فهیمی استاندار وقت آذربایجان به تبریز دعوت و به سمت ریاست خواربار شهرداری تبریز منصوب می‌شود. وی با کار بی‌وقفه در این سمت موفق می‌شود مشکل بزرگ نان (که در سال‌های جنگ جهانی دوم معضل بسیار حادی بود) را برطرف سازد. پس از حمله

نیروهای حکومت مرکزی به آذربایجان، بساط بگیر و ببند و کشت و کشتار وسیعی به راه می‌افتد. بسیاری از سران فرقه ناگزیر به آن سوی مرز مهاجرت می‌کنند، اما وی با تصمیم قبلی، ماندن در تبریز را ترجیح می‌دهد و قریب دو سال در تبریز مخفی می‌شود و نهایتاً با وساطت و شفاعت تنی چند از آشنایان، در هفتم آذرماه ۱۳۲۷ به تهران آمده، خود را به ستاد دادرسی ارتش معرفی می‌نماید. وی پس از کش و قوس‌های فراوان روانه زندان شده و در محاکمات اولیه به پنج سال حبس با اعمال شاقه محکوم می‌گردد، اما اوائل آذرماه ۱۳۲۸، مشمول عفو قرار گرفته، مجازات حبس وی موقوف‌الاجرا می‌شود.»

آن مرحوم در دهه شصت (در خرداد سال ۱۳۶۳) پس از نقاهتی کوتاه به دور از زادگاهش در تهران سر پر سودای خویش را به خاک می‌گذارد و در مقام امام‌زاده عبدالله شهر ری، جایی که پدرش حاج‌محمد رحیم و نیز پسرش پیشتر آنجا آرامیده بودند؛ بی سرو صدا مدفون گردیده و آرام می‌گیرد.

رضا رسولی و تشکیل فرقه دمکرات آذربایجان

حکومت ملی آذربایجان یکی از جنجالی‌ترین و بزرگ‌ترین رخداد‌های تاریخ معاصر به شمار می‌آید که به رغم وجود آثار پژوهشی موجود در باره این واقعه تاریخی همچنان می‌توان با استناد به منابع و مدارک نویافته دامنه پژوهش در باره آن را بیش از پیش گسترش داد. متأسفانه از بدو سقوط حکومت ملی آذربایجان، اکثریت قریب به اتفاق نوشته‌ها در موضوع رهبر آن میرجعفر پیشه‌وری پدید آمده و نوشتن در مورد خدمات کابینه نسبتاً موفق او همچنان در غباری از فراموشی به سر می‌برد.

وقتی اعتبارنامه پیشه‌وری ناجوانمردانه در مجلس چهاردهم به شمایی فرمایشی و از پیش تعیین شده رد شد؛ وی با صراحت گفته بود: من از پنجره بیرون رفتم، ولی از در وارد خواهم شد. شاید کسانی که به راه ندادن پیشه‌وری به مجلس می‌اندیشیدند؛ به آن سوی قضیه خوب ننگریسته بودند، که ای بسا وی دست به چنین اقدام بزرگی بزند. نویسندگان چندی نیز گویا راه نیافتن پیشه‌وری به مجلس چهاردهم را عامل اصلی فروغلتیدن وی به دامن روس‌ها دانستند، اما این قبیل نویسندگان در باره چرایی قتل این مهره ظاهراً عزیز روس‌ها؛ یعنی، پیشه‌وری هفت ماه پس از رفتن او به شوروی مطلب قابل توجهی ننوشته‌اند. آنها در داخلی بودن قیام، شک کرده و هر چه در توان داشتند آن را مولود عاملی خارجی قلمداد کردند، اما به تعبیر ایواز ژورنالیست آذربایجانی غافل از آن بودند که « هر قدر هم به زعم آنها حکومت دمکرات‌ها ریشه خارجی داشته‌باشد، باز هم بستر ظهور آن داخلی بود. در نظریه توطئه، ما همواره به عاملیت عوامل خارجی به بهای فراموشی قابلیت بستر داخلی، عنایت افراطی می‌کنیم. حال آنکه تا بستر داخلی آماده نباشد، یک عامل خارجی به زحمت می‌تواند جنبشی به آن ابعاد را به راه اندازد. »

به عقیده راقم سطور، سخنرانی غرای پیشه‌وری در مجلس چهاردهم، که در دفاع از حق مردم آذربایجان اظهار گردید؛ موجب خشم نمایندگان ساده‌لوح و شوونیست گردید و موجب شد از ۹۹ نفر حاضرین در مجلس، ۵۰ نفر به نفی وی رای دهند. اگر به فرض ۱۰۰ نفر در مجلس حاضر می‌بودند، قاعدتاً باید با نصف به‌علاوه یک رای، حکم به کنار ماندن پیشه‌وری از مجلس می‌دادند، که در آن صورت باید آمار منتقدین و مخالفین به ۵۱ نفر می‌رسید، که علناً چنین اتفاقی رخ نداد.

جالب است بدانیم پس از آنکه اعتبارنامه پیشه‌وری رد گردید؛ در اعتراض به این عمل ده‌ها تن از روشنفکران، روزنامه‌نگاران، خلق آذربایجان و دیگر نقاط ایران لب به اعتراض گشودند، که از آن میان می‌توان به بزرگانی چون: عباس مسعودی، ملک‌الشعراى بهار، حبیب یغمائی، محمد مسعود، عمیدی نوری، ابوالقاسم پاینده، صادق سرمد، سیدحسین فاطمی، جلالی نائینی، بهاء‌الدین پاسارگاد، پروین گنابادی، حسینقلی مستعان، آیت الله حاج شیخ‌حسین لنگرانی، دکتر محمد مصدق، عبدالرحمن فرامرزی، خلیل ملکی، سیداحمد کسروی و .. اشاره کرد. طرفه اینکه در سال‌های اخیر از این حکومت با عبارت غائله نام برده شده و کتبی هم در این باره چاپ و نشر گردیده‌اند.

ابراهیم ناصحی نامی در کتاب تدوینی خود بنام «غائله آذربایجان در رهگذر تاریخ» نیز راجع به رد اعتبارنامه پیشه‌وری می‌گوید: بعضی از نویسندگان رد اعتبارنامه پیشه‌وری را یکی از اشتباهات مهم مجلس چهاردهم شمرده‌اند، حتی بعضی‌ها نیز آن را شرم‌آور خوانده‌اند. از ننگین‌ترین یادگارهای این مجلس، یکی هم تصویب اعتبارنامه سیدضیاء‌الدین طباطبائی عامل سرسپرده و مشهور انگلستان بود، که مدت ۲۲ سال مقیم فلسطین بود و هنوز پایش به ایران نرسیده، او را وکیل مجلس کردند! البته این هم از عجایب روزگار ماست، چرا که قبلاً نیز آرای شهید شیخ‌سلیم نماینده آذربایجان در مجلس اول قلع و قمع شده بود .

سخن گفتن و نوشتن در مورد حکومت ملی آذربایجان امروزه کار چندان ساده‌ای نیست، چرا که منابع و مآخذ دست اول چندان در دسترس مؤلفین و محققین مستق و حقیقت‌جو نمی‌باشند و یا دسترسی به آن منابع کار مشکلی است. ارائه مدارک و اسناد دست اول بی‌تردید نقش بی‌بدیلی در روشن نمودن ماهیت رخداد‌های تاریخی دارند و با استناد به همین مدارک دست اول می‌توان دامنه مطالعات و بررسی‌های تاریخی را بیش از پیش گسترش داد. آنچه در این نوشتار مد نظر بوده و در سطور بالا اشاره‌ای هر چند اندک بدان گردیده؛ خاطرات مرحوم رسولی وزیر اقتصاد حکومت ملی آذربایجان است. خاطرات وی اگر چه محدود بوده و در چند مورد به شخص خود می‌پردازد، اما به لحاظ تاریخی ارزشمند و گویا هستند و می‌توانند حلقه‌های مفقوده از دید محققانی را که از برخی اسناد و واقعیات به دور بوده‌اند؛ آشکار نماید و یا دست کم امکان رسیدن به درکی واقعی و باز کردن فضا در مورد این حکومت را آسان‌تر نماید. تأثیر اسناد نو یافته، که تاکنون از دید محققان دور بوده و سایه فراموشی روی آنها را پوشانده، اثرات مفید و شگرفی در درک واقعیت‌های موجود ارائه می‌دهند.

خاطرات مرحوم رسولی به رغم آنکه گاهی اوقات چنانکه اشاره شد به زندگی شخصی و خانوادگی او می‌پردازد و از سویی به دلیل نوشته شدن در دوران اختفا از بعضی ملاحظه‌کاری‌ها تهی نیست، با این همه در مجموع به شناخت بیشتر شخصیت‌های حکومت ملی آذربایجان کمک می‌کند. وی در باره مقدمات تشکیل فرقه و تنظیم بیانیه ۱۲ شهریور می‌نویسد: «... حاجی میرزا آقا فرشی، یکی از تجار معتبر و محترم تبریز بود، از بدو مشروطیت هم جزو آزادیخواهان خدماتی را انجام داده و دوره‌های متعدد سمت نمایندگی تبریز را داشته، پس از خودش، آقای غلامحسین فرشی در دوره ۱۲ و ۱۳ از تبریز انتخاب شده بود. در ایرانی بودن و علاقه‌مندی‌اش به اصلاحات مملکت شک و شبهه‌ای نبود، شبستری هم داماد مرحوم فرشی و شوهرخواهر آقای غلامحسین فرشی بود. با وجود اینکه همان شب را برای یک کار فامیلی (مقدمه خواستگاری خواهرزاده‌ام مهدی نیوشا [خراسانچی]) وظایفی به عهده من واگذار شده بود، پس از برگزاری وظایف خود، اگر چه از وقت مفید گذشته بود، به منزل فرشی رفتم. تشکیل جمعیتی بنام «حزب دموکرات» مطرح بود. بیانیه‌ای هم تهیه شده بود [که قرار بود] منتشر شود. فقط اختلاف برای این بود، که عده‌ای می‌گفتند بیانیه به فارسی و بعضی هم عقیده داشتند به ترکی آذربایجانی نوشته شود. بالاخره اکثریت آراء بر این شد، که به دو زبان فارسی و ترکی چاپ شود. ۱۲ ماده بیانیه، یکی مورد شور و بحث گردید چون عده [حاضرین] از ده نفر بیشتر نبود، [و چند تن از] جمعی که دعوت داشتند، حاضر نبودند، قرار شد پس از اینکه امضای بیانیه به چهل، پنجاه نفر رسید، در دسترس عامه گذاشته شود.

پس از ختم جلسه به اتفاق آقایان بیت‌الله و عوض چلبی از منزل فرشی بیرون آمده؛ بین راه در اطراف تشکیل جمعیت و انتشار بیانیه صحبت می‌نمودیم من از مرحوم چلبی عقیده‌اش را جويا شده گفتم: تا چه حد و تا کجا پیشرفتی در این کار حاصل می‌شود؟ آیا به نفع مملکت تمام خواهد شد، یا کاسه‌ای زیر نیم‌کاسه هست؟ گفت: من که مانعی در کار نمی‌بینم، ظاهراً هم اگر مراد بیانیه اجرا شود، به نفع آذربایجان است. باید اختیارات بیشتری به شهرستان‌ها داده شود. فعلاً هم ما از امضاکنندگان آن هستیم؛ باید مراقب آتیه شد و دید چه جوری از آب در می‌آید. اگر شکل کار بعداً عوض شد، ما کناره‌گیری کرده و مداخله نمی‌کنیم.

بیانیه با بیشتر از چهل پنجاه امضا منتشر شد. تشکیل حزب دموکرات و باز شدن دفتر نام‌نویسی برای عضویت، با نشر آگهی به اطلاع عموم رسید استقبالی که از طرف اهالی به عمل آمد، موجب تعجب گردید. مشاهده شد نظر به اینکه اکثریت از وضع شهر و رفتار حزب توده ناراضی و شاکی بودند، قد علم کردن حزب دموکرات را در مقابل حزب توده حسن استقبال نموده و فوز عظیمی دانستند و نام‌نویسی می‌کردند. ضمناً جمعی هم با دیده شک و تردید نگاه کرده، انتقاداتی می‌نمودند. دوستانم بعضی تشویق در این کار و برخی تنقید می‌کردند. بعضاً ناراحتی فکر و اضطراب خاطر برایم فراهم می‌شد. با خود می‌گفتم: آیا در این راهی که گرفته‌ام، صائب هستم، یا خاطی؟ خادم می‌باشم، یا خائن؟ خلاصه بر سر دو راهی گیر کردم. «

رسولی در شرح تردیدها و دودلی‌هایی که در بدو ورود خود به فرقه داشته‌است، نیز چنین صحبت می‌کند: « یکی از اقربا و قوم و خویشان دور، که خودش در حزب توده عضویت داشت و خیلی هم [پر و] پا قرص بود؛ گفت: امضای شما را هم در بیانیه فرقه دموکرات دیدم. گفتیم: بله مگر مانعی بود؟ گفت: این خیلنت بود، که پیشه‌وری کرد و شما هم ندانسته و نفهمیده تبعیت کردید. من از تبریز می‌روم. شاید حزب توده در آتیه بخواهد با فرقه دموکرات تشریک مساعی نماید، ولی من عقیده ندارم. عضویت حزب توده را به فرقه دموکرات ترجیح می‌دهم.

دو دلی و دغدغه خاطر ناراحتی کرده‌بود. روزی در ساعت دو بعد از ظهر، با وجود اینکه فصل تابستان، هوا گرم و برای ملاقات هم بی‌موقع بود؛ به سراغ دوستی که مطلع به اوضاع دنیا و آشنا به سیاست بود، رفتم. از خواب شیرین بیدار ش نمودم، خیلی تعجب کرد و نگران شد، که چه اتفاقی افتاده، که در این وقت به دیدنش رفته‌ام. گفت: به نظرم قدری مضطرب هستی، حال و حکایت چیست؟

موضوع عضویت خود را در فرقه دموکرات و امضای بیانیه را شرح دادم. دلداریم کرد و قوت قلبم داده، گفت: در کنار نشستن و گردن به معرکه دراز کردن، فایده‌ای متصور نیست. بالاخره همگی اهل این مملکت هستیم، باید در مقدرات شرکت نمائیم. اگر شماها نباشید اشخاص نامناسب روی کار آمده، همان بساط حزب توده را تجدید می‌کنند. بیانیه را هم دیده‌ام، مطلبی برخلاف حقیقت، یا لطمه به استقلال کشور برساند، به نظرم نرسید. فعلاً هم اشخاص درستکار که در آزادیخواهی و وطن‌پرستی سابقه‌دار می‌باشند؛ دست‌اندرکار هستند. بعدها اگر دیدی که برخلاف مصلحت کشور کارهایی می‌شود، خودت را کنار بکش، چون عقیده ایمانی به آن دوست خود داشتیم، تا اندازه‌ای از گفته‌هایش تسکین قلب برایم حاصل شد.

روزی هم آقای نظام‌الدوله رفیعی از جمعی به منزل خود دعوت نموده‌بودند. من هم از جمله مدعوین بودم. مللک، تاجر، کسبه، اداری جمع بودند، آقای نظام‌الدوله از طبقه اعیان و از رجال تبریز بودند. چند دوره هم سمت نمایندگی مجلس شورای ملی را داشته، البته دعوت چنین شخصی را همه قبول کرده‌بودند.

آقای نظام‌الدوله، که از امضاکنندگان بیانیه بودند، جلسه را افتتاح [و] شرحی در اطراف مرام و مقصد جمعیت تازه تشکیل شده صحبت نمود. گفته‌شد، که از بین حاضرین جلسه، عده‌ای بنام کمیته فرقه دموکرات انتخاب شوند. چند نفری از دوستان و آشنایان که حاضر مجلس بودند؛ مایل بودند که من هم به عضویت کمیته انتخاب شوم. با عرض سپاسگزاری از حسن نظر آنها جداً عذرخواهی کردم [و] گفتم: بی‌خودی رأی خود را هدر ندهید؛ من عضویت کمیته را قبول نخواهم کرد. میل دارم که از افراد فرقه شوم، نه از سران فرقه. بعدها هم به واسطه آمدن نمایندگان از سایر شهرستان‌ها و بخش‌های تابعه آذربایجان، کنفرانسی در پیرامون تشکیل فرقه دموکرات در سالون دبیرستان فردوسی داده می‌شد، قرار شد از مابین حصار کمسیون به نام کمسیون تفتیش، که عده آن ۱۱ نفر باشد، انتخاب شود. وظیفه این کمسیون رسیدگی به سوابق و

وضعیت قبول کنندگان عضویت فرقه و تشخیص صلاحیت عضویت آنها باشد. انتخاب به این ترتیب به عمل [می] آمد [که] اسم یک نفر را می گفتند، اگر مخالفی نبود قبول و الا رد می شد. من هم یکی از اشخاص بودم. با اکثریت قبول شدم. چون مایل نبودم، پس از تشکر از حسن نظر رأی دهندگان به واسطه حساس بودن شغل اداری (اداره کردن نان شهر) و گرفتاری ای که داشتم؛ از قبولی این وظیفه عذر خواستم و حاضر نبودن خود را اعلام نمودم. پیشه‌وری به این عمل من اعتراض کرده، گفت: عضویت کمسیون تفتیش مانع کارهای اداری نمی باشد. افکار عمومی قابل تقدیر و ستایش است، نباید از کار شانه خالی کرد، مگر در این شهر زندگی نخواهید کرد؟ مگر نمی خواهید به وطن خود خدمت نمائید؟ معذرت شما پذیرفته نیست و رد می شود. روز به روز پیشرفت‌های محسوس در کارهای فرقه دموکرات دیده می شد. استقبالی که از طرف اهالی شهر تبریز، یا سایر شهرستان‌ها و بخش‌های آذربایجان می شد؛ حزب توده را مجبور به سکوت کرده، در گوشه‌ای نشسته و دم فرو بسته [بود]. پسرهای اقبال السلطنه از ماکو، پسر امیرامجد از خوی، وهاب‌زاده از اردبیل، نظام‌الدوله از تبریز، که همگی مالک و از سرشناسان آذربایجان بودند، عضویت فرقه دموکرات را قبول نموده و برای جلوگیری از اعمال و نفوذ حزب توده، یکدل و یک جهت شده‌اند ...»

هم او در ادامه خاطرات خود در خصوص الهامی وزیر مالیه دموکرات‌ها، که بنا به دلایلی بعد از پایان کار فرقه رفتن را به ماندن ترجیح داد؛ می نویسد: «... الهامی گفت: من و قیامی می رویم به منزل ما، تو هم بیا با هم بریم صحبتی بکنیم، که چه باید کرد. گفتم: من قبلاً باید به منزل خودم بروم پس از سرکشی به منزل می آیم، شما را پیدا می کنم. باری به منزل رسیده لباس سفر را عوض نموده؛ به منزل الهامی رفتم. دیدم مهبیای حرکت می باشد. گفتم: چه می کنی و کجا می خواهی بروی؟

گفت: پیشه‌وری رفت، من هم می خواهم بروم. اتومبیل حاضر است، تو هم بیا برویم. گفتم: اگر من بخوام بروم، خودم اتومبیل دارم، ولی من نخواهم رفت و شما را هم صلاح نمی دانم بروید. جواب داد: مگر تفصیل وضع زنجان را نشیده‌ای؟ تبریز هم همان حال، بلکه بدتر از آن را خواهد دید.

گفتم: الهامی بهتر است آتیه را فکر بکنیم. بالفرض وضع زنجان هم پیش بیاید؛ به دست اهل تبریز یا مامورین دولتی خودی کشته شویم؛ من ماندن را به رفتن ترجیح می دهم. محاکمه و اعدام به دست ایرانی برای من گواراتر از فرار کردن و پناهنده شدن به اجنبی می باشد. من نخواهم رفت. می مانم و منتظر پیش آمد هستم. چون جداً مصمم به رفتن بود، حتی به خانمش، که گفته‌های مرا تائید می کرد، پرخاش نموده، گفت: خانم اگر تو می خواهی می توانی در تبریز بمانی. من دخترم را برداشته خواهم رفت. با همدیگر ربوبوسی و خداحافظی نمودند.

می خواستم از اطاق بیرون بروم، الهامی گفت: رسولی من هیچ پولی همراه خود ندارم، اگر داری به لندازه‌ای که کفاف مخارج تا جلفا را بکند، به من بده. من هم شصت تومان دادم. این الهامی بود وزارت مالیه حکومت ملی را داشت، پول

نداشت تا جلفا خودش را برساند. من شصت تومان دادم حالا چه گفته‌اند و چه استفاده‌هایی برایش قلمداد کرده‌اند؛ خدا می‌داند. «

بخش‌هایی از این خاطرات روشن‌کننده صداقت و نوع نگرش فرقه‌ای‌ها در مقابل ملت است، که به راستی دردناک و سوزناک هستند. الهامی که خود ریاست وزارت مالیهٔ حکومت ملی آذربایجان را داشت، از همکاری برای رفتن پول قرض می‌کند.

خاطرات رسولی به نوع نگرش علما و خادمین دین به حکومت ملی هم اشارتی دارد. به عنوان مثال وقتی رسولی در اختفا به سر می‌برد؛ به خادم‌الشریعه‌ای متوسل می‌شود (آیت‌الله شیخ‌عبدالحسین غروی باجاناق مرحوم آیت‌الله انگجی و نمایندهٔ مجلس خبرگان از آذربایجان) که بنا به ملاحظات امنیتی از ایشان نام نبرده، ولی به نیکی بسیار از او یاد می‌کند، که چه‌سان پنج روزی را در منزل آنها بوده و چسان آن عالم وارسته شخص رسولی را مورد احترام قرار داده، حتی جان خود را نیز به خطر می‌اندازد.

مرحوم رسولی در مورد شرکت خود در حکومت ملی آذربایجان می‌نویسد:

« شرکت در نهضت ۲۴/۹/۲۱ برای استفادهٔ مادی نبود. فکر می‌کردم شاید بتوانم خدمتی به کشور خود بکنم و باری از دوش کسی بردارم. عقیده دارم هر کس باید در دادگاه عدل الهی برائت حاصل نماید؛ وجدانش راحت باشد، نه برای اینکه دردی از هزاران درد بی‌درمان آذربایجانی از بین برود و این استان زرخیز ایران، که به منزله سر کشور است و خدماتی در راه آزادی نموده، جوانانی قربانی داده، ستارخان و باقرخان، سعید سلماسی و شریف‌زاده و سرلشکر امین پرورش کرده، که در راه وطن از جان گذشته و شهید شده‌اند، روی آمدی به خود دیده، اهالی آن که مستوفی استاندار وقت در جواب فرمانده لشکر، که گفته بود: جو و گاه از سیلو داده‌اند، اسب‌های ما نمی‌خورند؛ استاندار هم می‌گوید: اگر اسب‌های شما نمی‌خورند، پس بدهید خرهای ما می‌خورند. می‌دهم به گندم مخلوط کرده، آرد نموده، نان شب بکنند و به اهالی بدهند. من می‌خواستم بلکه این عدهٔ ستم‌کشیده و روی راحتی ندیده، راحت بشوند. با نیت خالص بدون هیچگونه چشم‌داشتی در نهضت ۲۱ آذر ۲۴ شرکت کردم. اگر بعضی از همکارانم خیالاتی در سر داشتند؛ نظر استفادهٔ مادی در بین بود، یا آلت اجرای نظریات و سیاست دیگری بوده‌اند؛ من اطلاعی نداشتم. من یقین داشتم که مرادعلیخان پسر اقبال‌السلطنه، یا یوسف عظیمی و دکتر اورنگی، حاجی تقی وهاب‌زاده، یا نظام‌الدوله رفیعی مردمان شریف و وطن‌پرستی هستند. هیچوقت این قبیل اشخاص خیانت به وطن خود نخواهند کرد. فعلاً هم در عقیده خود نسبت به آنها باقی هستم. «

زنده‌یاد رسولی دارای ذوق فرهنگی و شم تاریخ دوستی بود و به همین فطرت بود، که خود شخصاً به نوشتن خاطرات خود پرداخته‌است. این خاطرات در ۴۹ صفحه ۱۹ سطری در کاغذ خط دار به خط زیبای مؤلف تحریر گردیده‌است، که اکنون در تملک وراث آن مرحوم است. عجب اینجاست که او، در این اوراق از زندگی خصوصی خود زیاد صحبت نمی‌کند. چه بسا

جواب حسن وثوق الدوله عاقد قرار داد ننگین ۱۹۱۹، به فرزند خود علی وثوق را آویزه گوش کرده بود. علی وثوق سال آخر عمر پدر از وی می پرسد: چرا کتاب و یادداشتی از سرگذشت و گذشته پرمجرای خود نمی نویسد، که به یادگار بماند. وثوق الدوله رند که فولاد آبدیده بود؛ در پاسخ سوال فرزند گفته بود: برای اینکه تو یکی آسوده زندگی نمایی. آنچه بر این خاطرات خواندنی و تکاپوها نفعه کمال و توفیق خواهددمید و غنچه آمال را لبخند شکوفائی بخشیده و زیبایی اش را دو چندان خواهدنمود، تعلیقات و توضیحات مهندس صرافی است، که بر این عروس نو شکفته خواهدنوشته. سخن آخر اینکه بدون شک چاپ و نشر این یادداشتها در تدوین تاریخ حکومت ملی و تاریخ معاصر آذربایجان مثمر ثمر خواهدشد و امید می رود هر چه سریع تر کسوت کتابت بپوشد. انشاءا ...

توضیحات و منابع مورد استفاده در این اندک:

* کسی چه می داند؛ شاید روان شاد جبار باغچه بان معلم کودکان استثنایی شعر زیر را در وصف این چنین آدم های با صداقتی سروده باشد:

تبریک نامه

ای ایگیدلر مسکنی ای آذربایجان

بو ایل دؤنومونو تبریک ائدیرم

سنوینجله، اورکله صمیمی، شادان

بو ایل دؤنومونو تبریک ائدیرم

ای اوجا داغلاری قارتال یوواسی

ای گئنیش چوللری مارال دونیاسی

بو ایل دؤنومونو تبریک ائدیرم

آسلانا بنزه یین هر فدائیسسی

آزادلیغا همی، عدله نگهبان

بو ایل دؤنومونو تبریک ائدیرم

بیر ایلده اون ایل ایل لیک یئریدین اؤنه

هر ایلین بنله جه ظفرله دؤنه

پارلا گونش کیمی سن گوندن گونه

آزادلیق گؤیونده اول گیلن تابان

بو ایل دؤنومونو تبریک ائدیرم

یاشاسین، فرهنگین، علمین، هنرین

یاشاسین مرامین دوردوقجا دؤوران

۱ - آذربایجان دموکرات و تدوین بیانیه ۱۲ شهریور، بخشی از خاطرات رضا رسولی وزیر تجارت و اقتصاد حکومت ملی

آذربایجان - تهیه و تنظیم: علیرضا صرافی درج شده در چندین سایت آذربایجانی از جمله www.AzarTurk.com

۲ - خاطرات مرحوم رسولی / چاپ نشده / از آرشیو مهندس علیرضا صرافی. آقای مهندس صرافی علاوه بر اینکه این

خاطرات را چند روزی در اختیار بنده گذاشتند؛ از توضیحات شفاهی و مفید خود نیز ما را رهین منت نمودند.

۳ - یادداشت دکتر ایواز طاها با عنوان «پاسخ به یک مقاله» در سایت Alma yolo

۴ - میرجعفر پیشه‌ووری‌نین زندان خاطیره‌لری، چاپا حاضیرلایان و اؤن سوز رضا همراز - این کتاب را من با رسم‌الخط

جدید آماده انتشار کرده‌ام.

۵- مجله Azar turk International شماره سوم، Augu st 2007 - مجلس چهاردهم و رد اعتبارنامه پیشه‌ووری،

غلامرضا نظامی

۶ - ما و بیگانگان، سرگذشت دکتر نصرت‌الله جهانشاه‌لو

۷ - غائله آذربایجان در رهگذر تاریخ، ابراهیم ناصحی

۸ - در سندی که به توقیع زنده یاد رسولی رسیده، میزان علاقه‌مندی به کار محوله و حس داشتن احساس مسئولیت

مشهود است. از آقای محمد عزیزی به جهت در اختیار گذاشتن این سند با ارزش، که زینت‌بخش این مقاله نیز می‌باشد،

بسیار سپاسگزارم.

۹ - نویسنده و محقق بزرگوار، فقیه اصولی، استاد زنده یاد حضرت آیت‌الله میرزا عبدالله مجتهدی از فرزندان و علمای بنام

تبریز، تألیفات عدیده‌ای را صاحب بوده‌اند. صاحب ترجمه در فقه، تاریخ، دستور زبان و سیاست آشنا بوده و چون به

زبان‌های انگلیسی، عربی، فرانسه، ترکی و فارسی تسلط کامل داشتند؛ در علوم چندی دارای آثار گرانبه‌ای بوده‌اند. آن

مرحوم عضو هیئت تحریریة نشریة دانشکده ادبیات دانشگاه تبریز بوده و با امضای عطارد در آنجا قلم‌فرسایی می‌فرمودند.

معظم‌له صرف نظر از نشریة یاد شده، که در آن عهد از اهمیت خاصی برخوردار بود؛ سایر نشریات معتبر را نیز از چشم

خود دور نمی‌داشتند و در صورت نیاز، مقاله، یادداشت، یا تذکری به آنها می‌دادند. به عنوان مثال تذکر سودمند حضرت

ایشان به مرحوم عباس اقبال، که خود دایره‌المعارف سیار بود و کمتر شخص، یا مطلبی را قبول می‌نمود؛ در مجله خود

یادگار در ستون ما و خوانندگان سؤالات کمتر خواننده‌ای را بی پاسخ می‌گذاشت، در پاسخ تذکار حضرت آیت‌الله سر

تعظیم فرود می‌آورد و گفته‌هایش را به دیده منت می‌پذیرد.

مرحوم مجتهدی از عباس اقبال می‌پرسد: در چند جا از مجله، نام ماه ششم عرب را جمادی الاخری نوشته‌اند؛ از آن جمله در شماره اول، سال دوم، صفحه ۵۷، سطر ۱۶؟ چون در کتب صحیحه نام این ماه جمادی الاخره نوشته شده‌است و لغت هم جمادی الاخره و جمادی الاخریه تصریح و ضبط کرده‌است، مثل قاموس در ماده جمد. مرحوم اقبال نیز پس از توجیه خطای خود در آخر می‌نویسد: از اینکه ما را متوجه این سهوالقلم فرموده‌اند، ممنون ایشان هستیم. (ماهنامه یادگار، سال دوم، شماره چهارم، آذرماه ۱۳۲۴، صص ۷۲-۷۳)

آن مرحوم یادداشت‌هایی از یک سال حکومت ملی آذربایجان دارد، که خوشبختانه چند سال قبل چاپ شده‌اند. زنده یاد مجتهدی مرحوم رسولی را شخص قابلی می‌شناسد و در یادداشت شنبه ۱۵ تیر ۱۳۲۵ می‌نویسد: «... امروز برخورداریان رئیس جدید بانک ملی آمده و اعضای بانک به وی معرفی گردیده‌اند. قبلاً آقای الهامی با آقای فروغ به گراند هتل رفته و رئیس بانک را برداشته، به بانک برده‌اند. از صحبت‌های برخورداریان چنین برمی‌آید، که ابتهاج مدیر کل بانک ملی ایران متوقع است که عایدات دولتی در بانک ملی جمع بشود، تا صدی هفتاد و پنج آن در آذربایجان مصرف بشود و مابقی به دولت مرکزی تحویل گردد، در صورتی که برای این کار زمامداران امور آذربایجان بانک آذربایجان را در نظر گرفته‌اند. از آن طرف هم معلوم نیست که بانک ملی پرداخت نمودن مطالبات اشخاص را به حل اختلاف مذکور منوط خواهد نمود، یا نه؟ مالکین هم که در اثر تصویب قانون بهره؛ هم مالکیتشان متزلزل و هم عایداتشان کمتر از نصف شده‌است؛ بعضی تشبثات ضعیفه می‌کنند. در اثر مراجعه آنها به انجمن ایالتی، یک مجلسی از چند نفر از رؤسای ادارات در ایالت تشکیل گردیده‌بود. گویا با حضور دکتر جاوید، بعد از مذاکرات زیاد؛ بنا شده‌است، که موضوع در یک کمیسیونی در تحت ریاست آقای رسولی وزیر سابق اقتصاد رسیدگی و حل بشود. آقای رسولی که فعلاً رئیس اقتصاد است، اگر چه شخص نسبتاً قابل است، اما برای رسیدگی در مساله‌ای به این اهمیت، صلاحیت داشته‌باشد، محل تردید است. (بحران آذربایجان، خاطرات آیت‌الله میرزا عبدالله مجتهدی، به کوشش رسول جعفریان، چاپ اول، ۱۳۸۱، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، ص ۳۱۳)

۱۰ — خانم دکتر الهه کولایی (طبرستانی) در کتاب «استالین‌یسم و حزب توده ایران»، در مورد تشکیل فرقه دمکرات آذربایجان می‌نویسد: «فرقه دمکرات در آذربایجان و کردستان، که بر اثر ستم‌های عمال رژیم شاه، نداشتن سهم مناسب در دستگاه حکومتی و بخصوص در مجلس (طبق گزارش فرقه دمکرات در یک نامه سرگشاده، مأموران دولت و ژاندارمری در روستاهای آذربایجان ۱۰۲ مورد اقدام وحشیانه نظیر بریدن لب، پاره کردن شکم، غارت و آتش زدن خرمن، شلاق زدن، تجاوز و داغ گذاشتن و بگلوله بستن و غیره ... در مورد اهالی مرتکب شده بودند). ... تشکیل گردید.» (بنگرید به کتاب یاد شده، صفحه ۱۳۰، از انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۷۶، تهران)

۱۱ — استاد زنده نام سیدمحمدحسین شهریار برجسته‌ترین شاعر قرن معاصر، احترام فوق‌العاده‌ای برای مرحوم مجتهدی قائل بود. زمانی که مرحوم مجتهدی از استاد شهریار می‌خواهند که شعری شایسته مدینه منوره بسرایند، شهریار درنگ را جایز ندانسته، فی‌الغور قطعه‌ای سروده و در صدر ورق می‌نویسند:

حسب الامر حجه الاسلام حضرت آقا میرزا عبدالله مجتهدی

در ورود به مدینه طیبه

سلام ای سرزمین وحی و الهام

سلام ای شهر شاهنشاه اسلام

سلام ای پایتخت پادشاهی

سلام ای پایه عمرش الهی ...

(دست نوشته‌های استاد شهریار واقع در www.turuz.com)

۱۲ — زنده نام رسولی در دوستی صادق و خوشنام بود. اخیراً نامه‌ای در آرشیو برادران سرابی اقدم از ایشان دیدم، که بار دیگر صداقتش عیان گردید. ایشان در جواب نامه مرحوم میرزا جعفر صدقی تبریزی این چنین نوشته‌اند:

طهران - تبریز

۴۶/۱۲/۲۷

خدمت دوست محترم آقای حاجی میرزا جعفر صدقی

دوست عزیز

چنانکه تاخیری در پاسخ نامه آن دوست محترم حاصل گردیده، اختلافی بوده که راجع بردیف بازنشستگی شما ما بین وزارت کشور و اداره بازنشستگی روی داده بود. اداره بازنشستگی مراجعه نمودم؛ جواب دادند، که اصلاً راجع به اولاد آقای صدقی بحد و المعاش اولاد ما اقدامی نکرده‌ایم. ناچار بوزارت کشور مراجعه نمودم؛ بالاخره قرار شد، که آقای ایزد سپاس متصدی امور بازنشستگی شهرداری‌ها شخصاً با اداره بازنشستگی رفته؛ حضوراً موضوع را حل و حکم بر قرار مجدد حد و المعاش اولاد شما را صادر و به دارائی تبریز ابلاغ نمایند. برای اینکه خاطر شریف آسوده بشود، این نامه را می‌نویسم و خودم در تعقیب کار هستم. انشاءالله قریباً ابلاغ صادر و از روزی که قطع شده؛ از همان تاریخ پرداخت خواهد شد. زیاده زحمت نداده، عید قدیر و نوروز را بآن دوست محترم تبریک گفته؛ سلامتی و شادی کامی برایتان آرزومندم.

رضا رسولی

شماره ۹۵۳۳-۵۰ مزایده اعلالی ۲۴-۹-۳۶
 تجارت و اقتصاد وزارتی ۱۰۰ ن قدی آشانغیداکسی شرطلرین
 مزایده اصولیه ساتلاجاقدر:
 ۱- اشراک ایدنر یوزده ۵ پیشنهاد ایندیگی قیشی ملی بانکدا
 ۹۱۱۳ حسابا و دیمه عنوانله تاپشوروب بانکون رسیدنی اوز پیشنهادنا ضمیمه
 ایشعلی در .
 ۲- بو اعلانون مدنی دی آینون ۴ نه قدردر .
 ۳- دی آینون ۵ نده ساعت ۹ نده پیشنهادلار آچلوب اوخوناجاقدر
 پیشنهاد ورتلرون حضوری مزایده جلسه سنده آزاددر .
 ۴- مقتضی اولان صورتده حضوری مزایده عمله گله جکدور .
 ۵- عموم پیشنهادلاری ره با قبول ایشمگه وزارتخانه نون اختیاری وار .
 ۶- بوخاریداکی مقدردان آز ویا چوخ ساتماغا وزارتخا مهتارددر .
 تجارت و اقتصاد وزیرلی ، رضا رحولی

پژوهش و علوم انسانی و مطالعات
 پرتال جامع علوم انسانی